

יציאות ותמורתן

בתפילתי, הוספתי כמה משפטים. בין השאר, בברכת "מקבץ נדחי ישראל", אני מעדיף להתבטא כך (התוספות על נוסח הרבנות בכתב אלכסוני):

"בחרת באיש אברהם והגדלת את משפחתו; הוצאתנו ממעצמות להפוך אותנו לעם; דלתנו מהגלויות לתת לנו מדינה. תקע נא בשופר גדול לחירותנו, שא נס גדול לקבץ את שאר גלויותינו מארבע כנפות הארץ, ועזור לנו לקלוט את הגרים ואת העולים לארץ באהבה כראוי. עזור לנו לפתח כלכלה פורחת, איתנה, מפוזרת ומגוונת, ולקיים תעשיות ברות קיימות. הראה לנו איך לבנות חברה הוגנת לאזרחים ולתושבים גם יחד, הבוחרת לרדוף צדקה ואחריות. עודד את היזמות והצלח את היזמים לטובה. למדנו למזער את הזיהום הכרוך בתרבותנו, להתנהל נכון עם המכשור ולהודות לך עליו. ברוך אתה יי, מקבץ נדחי ישראל, מקדש ומפאר את שמו בעמו ובמדינתו."

למה "הוצאתנו ממעצמות"? ומה השגנו ביציאות השונות, אם בכלל?

עד עתה יצאנו משמונה יציאות¹: מייסד היהדות יצא מאור כשדים; אחרי כמה גיחות למצרים, שם הפכנו ממצב משפחתי רעוע למשפחה ברוכת ילדים, ובני ישראל יצאו משם באותות ובמופתים; חלקנו חזר מבבל; גורשנו מספרד; במהפכה הצרפתית פרצנו מהגטאות; האימפריה העות'מאנית התמוטטה ויצאנו משם לעבר ארץ ישראל וכעבור כמה עשרות שנים בודדות בלבד, גם חילצנו את עצמנו מהאימפריה הבריטית כדי להקים מדינה. כל מקום ממנו יצאנו היה פחות או יותר בתקופת סוף שיא התפתחותו ותפארתו. כרגע אף על פי שאנחנו מתקשים להשתחרר מתפיסות עולם טוטליטריות ולמרות שארה"ב עזרו לנו מאוד, בינתיים היא בולמת את עצמאותנו הרעיונית, המדינית והצבאית: נראה שהגיע הזמן "לצאת" מהשפעת כל אלה אם ברצוננו להתקדם ולהגיע לשלב הבא בהתפתחות בני ישראל – בהתפתחות בני אנוש. זו תהיה היציאה התשיעית².

אור כשדים היתה החברה הכי מתקדמת, מכל הבחינות, בזמנה: שם כבר בתקופת הברונזה בנו בתים בני שתי קומות בעלות מדרגות פנימיות³, לעומת שאר הערים, אפילו הסמוכות, להן לקח עוד כמה מאות שנים להגיע להישג זה. שם גם המציאו את חלוקת הזמן כפי שאנחנו מכירים אותה. הכשדים וממשיכיהם הבינו את החשיבות של הספרה שלוש: אני, אתה והוא, או פרקי אצבע אחת (למעט האגודל). מאחר ושלוש הוא מספר קטן מדי לחישובים מועילים, גרסו שהמידה האנושית הבסיסית היא שש: עד היום בארה"ב כל מידה היא מכפל של שש המידות הקטנות יותר⁴. אפילו המספר 12 הוא בסופו של דבר סיכום של פרקי כל האצבעות ביד אחת מלבד האגודל⁵, שהוא חריג במקומו ובחלוקתו גם יחד. ההבנה שהכוכבים עליונים על האלילים באה משם: כאשר כוהני

¹ שלוש לידות, שלוש בעיטות החוצה, שני מאמצים להשיג עצמאות. מוטב שהיציאה התשיעית תהיה הפריצה מעם קטן ונשרף בעקבות אחרים, אל הנהגה הרוחנית והמוסרית של העולם – והיא תיקון מגילת אסתר: שנעז לאמץ מטרה זו?

² רוב מדינות העולם שבויות בתפיסות עולם טוטליטריות: קומוניזם וסוציאליזם, אסלאם, "פרוגרס" ו"תקינות פוליטית" (זו האחרונה חופפת פחות או יותר לעולם התקשורת הממוסדת בכל האומות) – כל אלה הגויות חונקות. כל אלה מזמינות אלימות כלפי מי שאינו חושב כמותם – ובהמשך גם כלפי המאמינים, כי טוטליטריזם אינו יכול להתקיים ללא אויב להילחם בו – וכתוצאה מכך, הגויות טוטליטריות מייצרות פחד, חוסר צדק, חוסר שוויון ומלחמות.

³ לא רק לאצולה, ולהבדיל מסולם חיצוני בשאר העולם כמו בפרשת המרגלים ואצל השונמית ואלישע הנביא.

⁴ זה היה כך בכל העולם עד להחלטה של המהפכנים הצרפתים לאמץ את השיטה העשרונית במידות המוחשיות: אורך, נפח, קיבולת ומשקל.

⁵ בגלל זה, החרוזים האלכסנדרונים – בני 12 הברות – נחשבים בתרבותנו המושלמים ביותר. תחת אילוצים מסוימים, בגלל זה גם שבטי ישראל, חודשי השנה ועוד.

הדת של בבל טיפסו על "הר השמיים"⁶ (הארכיאולוגים אומרים "זיגורט"), שגובהו היה כה גבוה עד שפסגתו⁷ מתנשאת כל ערב מעל ענן הפיח הרובץ על העיר⁸, הרימו את ראשם למעלה, הם ראו את הכוכבים... אם מידת הבסיס של האנושות היתה שש כאמור, מידת האלילים היתה שישים – להאדירים – אבל מידת הכוכבים היתה קדושה עוד יותר⁹. אין הבנת זמן שאינה דתית, לכן שעונינו עדיין פועלים על פי זה, כי גם לנו 60 שניות בדקה ו-60 דקות בשעה¹⁰.

ביציאה מאור כשדים, לא רק נוסדה המשפחה של אברהם אבינו, כולל ההבנה שהילדים אינם רכוש הוריהם¹¹, אלא בוטלו קורבנות אדם בישראל¹². וכזכור, בזכות אברהם קיבלנו לראשונה את הבטחה לרשת את הארץ וקיבלנו את מצוות ברית המילה¹³, שמרבית הגויים מסרבים להן (להבטחה ולברית). אברהם הוא גם האיש, אשר הפנים לראשונה שהאל חיזוני לתפיסתו אך הוא אל "דמוקרטי": אפשר ורצוי "להתווכח" אתו בדו-שיח ענייני¹⁴, כי הוא מכבד ומקשיב; והוא גם בעל רחמים¹⁵, דורש מוסר¹⁶ ועושה צדק¹⁷. מגדל בבל המוזכר לעיל היה סמל של אחדות כלל עולמית¹⁸ ואילו ההבנה הדתית של אברהם אבינו גרסה ייחוד, סגולה וקדושה¹⁹. אברהם אבינו היה גם הראשון בעולם שהסתפק באישה אחת והכיר במידת אחריותה לקשר הזוגי.

בתחילת הגלות במצרים – בהתוועדות יוסף הצדיק אל אחיו, עוד בטרם שיעבוד בני ישראל לעבדות – מושג הסליחה²⁰ מופיע לראשונה בהיסטוריה²¹ ובמוסר היהודי, כאשר יוסף מתוודע לאחיו. באותו מעמד, הופיעה אצל

⁶ הוא למעשה "מגדל בבל", שכל הטרסות שלו היו מיועדות והנדסו בו אפילו מקורות מים מלאכותיים. גובהו היה יותר מ-40 מטר
⁷ היא משמשת למעשה מושב הכבוד של האליל כשבא "לבקר" בעירו, על פי דתם.

⁸ כלומר: אחרי ש"ענן הכבוד" התפזר והאליל כביכול המשיך במסעו לעבר יעד אחר, כוהני הדת, שטיפסו בלילות לרום המגדל על מנת לתצפת בשמיים ולקבוע שם את לוחות הזמנים, עמדו "בשמים", מעל גובה הענן, בדומה לאליל! הענן היה למעשה ענן העשן והפיח שעלה כל ערב מתנורי הבישול המוסקים בעצים והתפזר ברוח כעבור שעות מעטות. הענן נוצר מעל כל עיר וכפר, כי האדמה בערב חמה מהאוויר ולכן נוצרה חזית קרה בגובה 10 עד 15 מטר מעל הקרקע: כל השווה בלילה בכפר בדרום הודו גם היום, למשל, יכול לראות זאת. הפיוט "רוכב ערבות" הנאמר בימים הנוראים מתייחס בדיוק לתופעה זו.

⁹ $60 \times 60 = 3600$ מעלות של סיבוב כל כוכב בשמים, כל לילה. בעבודה הזרה, קדושת הכוכבים עולה על זו של האלים ופסליהם. מעניין שעבודת המזלות והכוכבים נלמדה כמקצוע ליבה באוניברסיטאות בימי הביניים; ועובדה היא שעד היום נמצאים מי שעדיין מאמינים באסטרולוגיה, קוראים באדיקות הורוסקופ ולכאורה מתנהגים על פיו.

¹⁰ פרוטות זמננו מקבעות זכר לעבודת אלילים של אור כשדים, ממנה אברהם אבינו יצא... אף אחד אינו זוכר זאת, וטוב.

¹¹ לכן אי-אפשר לסחור או להשתמש בהם לכל סוג של מטרה – עד וכולל התנגדות לשידוכים, להקרבנות, או מכירתם לזנות.

¹² ויש לזכור שלקח לאירופה מעל 3,500 שנים כדי לבטל קורבנות אדם טכסיים: עדויות מתעדות קורבנות אדם ממשניים ב"מרדי גרא" של תקופת הקרנבל במרכז אירופה עד לפני 400 שנים! בנוסף, דת נפוצה בעולם עדיין "אוכלת" את האל שלה ו"שותה" את דמו, סמלית, מדי טכס. זאת ועוד: עדיין קיימים ממש היום מקומות בעולם, בהם מתקיימים קורבנות אדם ממשניים (בדת הוודו בעיקר מקריבים ילדים בטכסים), כגון מרכז אפריקה או האי האיתי.

¹³ חשיבות המילה בתזכורת המחשת הגבול בין העולם הגופני, המדעי – המסתפק בהוראת הקיים ובשינון – לבין העולם הרוחני, המוסרי, הדתי – עולם המחייב חינוך והתפתחות (שני העולמות חיוניים במידה שווה לאנושות: הבריות מחייבת פיתוח שניהם).

¹⁴ אמנם אלוהים פנה קודם גם לאדם, גם לחווה, גם לקין, אלא שלא התקיים דו-שיח איתם ביוזמת בן אנוש, כי הם השתדלו להתחמק ממנו. אפילו עם נוח הדיבור היה חד-סטרי. אברהם היה הראשון שהפנים את עקרונות מה שיהפוך לדת ישראל ובחן את גבולות עקרונות הללו מול אלוהיו. התנהגות כזו היא מיסודות הדמוקרטיה: הנחת עקרונות מצד אחד, יחד עם דו-שיח משמעותי ומכבד בין השותפים לברית יעוד מצד שני.

¹⁵ למשל בויכוח בעניין עונש תושבי סדום וסביבתה. כל אלילי העמים עד היהדות – וגם אחרי... – הם שוכני העולם הזה ולרוב דמויי אנוש. בעיקר, הם יצורים שרירותיים, נצלנים ורובם גם רעים לבני האדם, אך ניתנים להשפעות על ידי הקרבת קורבנות מתאימים או על ידי תפילות מגיות.

¹⁶ ככל הידוע לי, אין אוסף חוקים בעמי העולם שמכיל דאגה למוסר עד להופעת היהדות כפי שנוסדה בידי אברהם אבינו. חוקי המלחמה של ימינו למשל הם עדיין אמנה רצונית ובכלל החלו להיכתב רק בעקבות מלחמת קרים בין רוסיה לבין צרפת, לפני כמאה וחמישים שנה... והם רחוקים מלהיות מושלמים, בחלקם אפילו אינם נכונים, כגון היחס הניתן בימינו למחבלים ולסוכנים זרים. מוסר מושתת על הפנמת כבוד האדם הפרטי, אך ההבדלה בין החלק הפרטי והחלק הכללי-ציבורי של כל אחד עדיין אינה ברורה כל צרכה.

¹⁷ הנוצרים תרגמו הבנה זו כ"נקמן".

¹⁸ היום אומרים "כפר גלובלי". בלעז cosmopolite, universal, אפילו פוליאמוריה.

¹⁹ מילה נרדפת לייחוד. באמת, יש הבדל מהותי בין "שלטון החוק" (מושג כוללני, גלובלי) לבין "כל מקרה לגופו" תוך ציות לחוקים ידועים מראש לכולם – הגישה הפוכה והתוצאות שונות לחלוטין.

²⁰ הסליחה מאפשרת אחריות של כל אדם לפעולותיו, ולכן מאפשרת תקווה ואפשרות לתיקון. רוב התרבויות והדתות לא מקבלות את מתן התקווה הזה ו"תקוות" בתרבות האשמה, המדכאת והאלימה. כאשר אומרים "לא נשכח ולא נסלח", אמרה זו אופיינית לתרבות האשמה, אך זרה לחלוטין לתרבות הסליחה היהודית.

²¹ למיטב ידיעתי, בהיסטוריה העולמית. לעניין זה, "פוליטיקת הזהויות" והאופנה הנוכחית של מינויים של בעלי תפקידים בעלי השקפת עולם או רקע חברתי דומה מהוות נסיגה הרסנית בגלל הסרת האחריות האישית למעשים, המתחייבת מתרבות סליחה. המושגים "שנינו מאותו הכפר", "פריפריה/מרכז", "תקינות פוליטית" ו"אנשי" נוגדים התפתחות בריאה של מערכות המדינה ונוגדים דמוקרטיה.

בני ישראל גם ההבנה שאל-והים הוא שר ההיסטוריה ושיש תכלית למעשי האדם: עד אז, כפי שמתברר מכל המיתוסים של התרבויות הקדומות²², "הגורל" היה עיוור, המזל הנהיג את העולם והאלילים היו רעים לבני האדם, שאולי אפשר היה לשחדם או להפיס אותם על ידי מנחות²³ של המאמינים בהם, או על ידי מעשים מגיים. כתרופה לתפיסת שפלות האדם מול כוחות העולם האלילי, מצרים (כמו ארה"ב או רוסיה היום) אהבה לבנות בגדול, כי הרגש החשוב של בני האנוש בתרבות אשמה הקדמונית הוא כוח הכבוד, שכל פגיעה בו נענה באלימות של נקמה, בדיוק כפי התנהגות שמעון ולוי, אחי יוסף, כלפי העיר שכם אחרי אונס אחותם דינה.

גם כשבני ישראל יצאו ממצרים, ממלכה זו היתה אז המפותחת ביותר. בזכות החניטות, הרפואה המצרית היתה המתקדמת בעולם²⁴. בגלל ההצפות השנתיות של הנילוס, היה צורך למדוד מחדש כל שנה את חלוקת ארץ מצרים לנחלות משפחתיות: המצרים המציאו את חוקי הגאומטריה, שהיוונים ניסחו בשיטתיות מאוחר יותר²⁵. וכמובן הם בנו את הפירמידות.

ביציאה ממצרים נולד עם והתקבלו עשרת הדיברות המצוות על אל אחד ויחיד, אין סופי, ללא צמצום פיזי לידי מושג או מוצר בעל צורה ודמות, ללא מין, וגם לא נולד ומכאן, לא מת²⁶. רוב העולם עוד לא קיבל זאת²⁷. העובדה שהאל "חיצוני" להמשגה ולנגישות בני האדם מביאה לתוצאה מעניינת: כל בני האדם שווים, לפחות בעיניו. זאת ועוד: כל העם שמע את דברי האל למרגלות הר סיני; כלומר כולם קיבלו את אותה הברכה ואותו הכבוד. זו התופעה הדמוקרטית השניה בעולם²⁸, ללא מורם מעם בשום צורה שהיא ובשום תפקיד שהוא. יוצא מכך גם שאין זכות לאף אחד לשלוט על אחרים: כן קיימים תפקידים, כן קיימים נציגים המשרתים את הכלל. שוויון זה היה נכון רק בתקופת השופטים ומאז המלכת שאול כבר לא מקובל גם בישראל. מעבר לכך, משה רבנו בסוף ימיו מניח לראשונה את עקרון הפרדת הרשויות²⁹, היסודי כל כך בדמוקרטיה.

דבר מעניין נוסף מובלע בתוך סיפור יציאת מצרים: הסיפור של שתי המיילדות, אשר לראשונה הנחילו את החוק המוסרי מעל חוקי הכוח השלטוני, בסירוב שלהן להרוג את הילדים הזכרים הנולדים לעבריות. עיקרון זה של מגבלות הכוח לא נקלט אלא כעבור 3,000 שנים, כאשר החלו להדפיס תרגומי התנ"ך בשוויץ והאנגלים קראום במקור במקום לשמוע את הכמרים³⁰.

התורה כתובה בעזרת אלפבית: זו ההופעה הראשונה של שיטת כתב זו, שאומצה בינתיים על ידי חלק גדול מהעולם³¹. מתוך תפיסת בריאת העולם בדיבור בלבד³² נולדה האפשרות להפליג בדמיון ולהעלות תיאוריות

²² שאני מכיר...

²³ ספרי הומרוס (איליאדה ואודיסיאה), מהספרים העתיקים בעולם יחד עם תורת משה) נכתבו כנראה קרוב מאוד לזמן יציאת מצרים. קראו בס' כמה קורבנות מוקרבים לאלילים במטרה להפיס את כעסם או בניסיון לשחד אותם; אין בס' ציון של מטרה אחרת לקורבנות.

²⁴ המנותח היה בסכנת חיים של ממש, כי ההיגינה לא היתה במיטבה והמון מתו בייסורים מנמק, אבל הניתוחים עצמם היו מתקדמים, אפילו לעומת היוונים שנחשבים לאבות הרפואה האירופית. צריך לזכור גם שהכתב המצרי הקדום לא היה מובן עוד אחרי הכיבוש הרומי ועד תקופת נפוליאון.

²⁵ בעיקר, היוונים יכלו להפיץ את חוקי הגאומטריה כי הם נכתבו באלפבית, וכך הפכו נגישים בקלות.

²⁶ אין בדת ישראל הסתמכות על המופלא או על כל דבר המנוגד להיגיון חוקי הטבע שאלו-הינו קבע.

²⁷ מלבד המוסלמים, שאמנם לא קיבלו את כל הנגזרות שהפקנו מכך. המוסר המוסלמי אינו פרטי, הוא עדיין נותר שבטי בלבד (כלומר, כזה בו אין אחריות אישית והוא ברובו כוחני), וככזה הוא נלחם בכל מי שאינו שייך לאותו שבט, לאותה קבוצה.

²⁸ כאמור, התופעה הדמוקרטית הראשונה היתה דו-השיח בין אלוהים לבין אברהם על אודות גורל סדום.

²⁹ ספר דברים, פרשת "שופטים": על אף שלא היו עדיין במדבר לא מלך ואף לא נביא (כן היו 70 הזקנים, ועוד אלדד ומידד) – משה רבנו מילא את שני התפקידים ביחד ותפקד גם כשופט עליון. כן היו כבר לוויים מתפקדים. אלפיים וחמש מאות שנים נדרשו עד שהוגי דעות של מה שהתחיל בכינון ה-magna carta האנגלית והפך למהפכה הצרפתית – ובהמשכה גם המהפכה האמריקאית – הבינו עד כמה עקרון הפרדת הרשויות נחוץ, וגם אז לקח לצרפת עוד מאה שלמה ליישמה (הרשויות שונות, אבל העיקרון זהה), וחלק ממדינות העולם עדיין לא התחיל ביישום עיקרון זה.

³⁰ לעניין זה, האמירה האומללה "הכל שפיט" היא בדיוק הפוכה, בהסירה כל גבול לכוח השופטים במדינה.

³¹ למעשה, רק סין ואזור השפעתה לא אימצו שיטת כתב זו. אגב כך, כתיבה במקלדת בסינית כן אפשרית בעזרת אלפבית

(pīnyīn), אך התצוגה על המסכים היא של סימנים: המחשבים "מתרגמים". המבנה של המקלדות הסיניות שונה משלנו.

³² אין שום זהות בין אדם לאל. האנושות פועלת לרוב על פי חוש הראיה, אבל בדת ישראל, השמיעה מתאימה יותר והדיבור הוא תכונה א-לוהית (כל העולם מכיר בדיבור כמבדיל בין בני האדם לבין בעלי החיים האחרים, אולם המסכנה שהדיבור מחייב הכרה בא-לוהות אינה מקובלת על רוב האנושות).

מדעיות³³ וחברתיות. שיטה זו קלה ומהירה ללימוד³⁴ לעומת כל שיטות הכתב הקודמות³⁵ – ובכך גם תרמה לביסוס הדמוקרטיה³⁶. כמובן, קיבלנו את השבת ואת מצוות השמיטה: ונכון, רעיון כיבוד מנוחה מזומנת של הזולת והימנעות של שינוי מצב העולם – של השבתה זמנית של שליטתנו על הסביבה, למעשה – קשה אפילו על עם ישראל של היום; יחד עם זאת, הרעיון מוכר עכשיו בעולם כולו ובהחלט מיושם בקרב שכבות האוכלוסייה השולטות לגבי עצמן³⁷. ביציאת מצרים גם בוטלה לראשונה העבדות לעם שלם: אמנם זו עדיין קיימת לפרטים ברחבי עולם³⁸, אך כבר אין שיעבוד לאומי כבעבר³⁹. ההבטחה האלוהית לאברהם אבינו מומשה וישמנו אותה לראשונה בכיבוש הארץ בזמן יהושוע: יחד עם זאת, ההבנה שאין דבר הקורה מעצמו⁴⁰ הובילה ביציאת מצרים הן על ידי המכות והן על ידי הצורך לשהות במדבר תקופת דור. הרעיון החשוב האחרון שקיבל ישראל על עצמו שם, הוא פולחן מרכזי אחד כביטוי לאחדות העם ויחוד האל⁴¹: רעיון האחדות הלאומית והפולחן מוכחש על ידי אומות העולם, היה מקובל בישראל, אך היום מוכחש גם על ידי ישראל על כל שלוחות השלטון⁴² שלה⁴³.

אם היציאה מאור כשדים, שינוי ההגות החברתית של יוסף, והיציאה ממצרים היו שלושתן סוגים של בריחה וסוגים של לידה גם יחד, היציאה מגלות בבל לא היתה יוזמה וצורך שלנו: ועובדה היא שמעטים בלבד יצאו מבבל והפיצול שבגלות גבר על אחדות העם. בבל היתה אז המעצמה הצבאית החזקה בעולם, אך לא הצטיינה בהישג אחר בולט למעט הקביעה שלא כדאי לטבוח בעם המפסיד ולהשמידו כליל: מלך בבל הימר והסתכן כשהעדיף לנצל "כוח אדם" זמין, תוך פיצול העם ליתר בטחון, לטובת כלכלת ממלכתו⁴⁴. גישתו התבררה בסופו של עניין יקרה מדי ובהמשך הוא השתדל לבעוט אותנו החוצה, יחד עם שאר העמים הזרים, שהוגלו לתוך מדינתו על פי אותה קביעה מדינית.

אולם דבר נפל בישראל ביציאה חלקית זו: אימצנו חלק מעקרונות הדת המניכאית⁴⁵. בתוך כך התבטלו הסיכוי והנחיצות באחדות העם ובאחדות הפולחן: לצד בתי המקדש השני והשלישי⁴⁶ כבר הוקמו בתי כנסיות תוך צמצום

³³ להבדיל מחקר מדעי הקיים המבוסס בעיקר על חוש הראיה – מדע וטכנולוגיה (מדעי הקיים), שהיוונים הצטיינו בהם והוא הבסיס למיתוסים, צורת הסבר הקיימת מונעת למעשה התפתחות מחקרית המבוססת פריצות דרך הדורשות דמיון, "יציאת מהקופסה", תשובות לשאלות "למה?" ו"לאיזו מטרה?" ולא לשאלה המדעית "איך?" (בתחום מדעי הרוח בעיקר).

³⁴ אין שום צורך למשוך את לימוד האלפבית מעבר לחודשיים – זמן שכל אחד יכול, וחיוב, להרשות לעמנו "לבזבז" במקום להתפרנס!

³⁵ כתב היתדות, העתיק ביותר, דרש ארבע שנות לימוד ואילו שיטות הכתב המצרי דרשו עשרים שנות לימוד: ברור שלא כל אחד יכול להרשות לעצמו השקעה כה ארוכה ללא פרנסה זמינה מראש. בדו השיח, לעיתים מפרה ולעיתים יותר ריב, בין יוון לישראל, הטענה המקובלת היא שמקור הדמוקרטיה ביוון של אתונה דווקא: טענה זו נובעת מבורות ממוסדת ("נרטיב", בלעז).

³⁶ יעיד על כך "מכתב הקוצר" הידוע, אשר לא יתכן באף שיטת כתב או משטר אחרת מההדויות. בשיטות כתב האחרות, ברור שבעל הדיו נזקק לסופר שיכתוב במקומו (אני חולק לגמרי על מה שכתוב בוויקיפדיה, לפיו סופר כתב במקום העבד העברי הקוצר. אלא שכל אחד מבני ישראל עולה לתורה מאז יציאת מצרים כי למד קרוא וכתוב ואין לו שום צורך בסופר שיסגן ויכתוב בסגנון שלו עצמו במקום בסגנון המתלונן). יתר על כן, סביר להניח שהעבד המתלונן הניח שהמלך יענה לו, אחרת לא היה מפנה אליו תלונה ישירה נגד אדוניו: מהי דמוקרטיה אם לא אפשרות פניה לכל?

³⁷ רק הרעיון של המנוחה שבועית לעצמן התקבל ב"עליטות", כי הרעיון של הימנעות מפעולות המשפיעות על הסביבה עדיין לא הופנם אצלן כלל, לא כיבוד השבת של הזולת ולא השמיטה (בוודאי לא שמיטת חובות כספיות) – להיפך.

³⁸ בוודאי בצורה של זנות ופורנוגרפיה. אפשר לטעון שמעמד עובדי הקבלן אינו רחוק מעשיית ממעמד העבדים.

³⁹ למעט בכמה חברות "קיצוניות" שמשעבדות אוכלוסיות מובסות. כולנו שמענו על מצב היזידים באפגניסטן, למשל.

⁴⁰ יש אומרים "גורל" למחשבה שדברים מתרחשים מעצמם ואין לאדם שליטה עליהם.

⁴¹ להבדיל מאלוהויות שונות לכל עיר ולכל תרבות ולשון, או לכל שבט, כפי שהיה נפוץ ומקובל אז (ראה בית הכהן בחורבת קייפא).

⁴² רבנויות שונות, נוסחי פולחן שונים, וכל מנהיג משים עצמו קובע הלכה לקהלו.

⁴³ העובדה שקורבנות מקודשות ומרוכזות למקום אחד חיזקה בבני ישראל את הסלידה העמוקה של שפיכות דם שלא לצרכי אכילה ושל גרימת סבל למועלים למזבח. נראה שרעיונות תוצאתיים אלה אינם מובנים על שאר האנושות, בוודאי לא על ידי אויבי ישראל, אשר נהנים משפיכות דם, בין במלחמות יזומות, בין בפיגועים ורציחות (עם או בלי תירוץ), בין במהלך פוגרום נגד קהילה זו או אחרת (לא רק יהודים הם קורבנות של תאוות שפיכות הדם). בני דת מסוימת אפילו אוהבים לאכול דם קרוש (של בהמות, לא של בני אדם) בצורה של נקניקים, דבר שיהודי סולד ממנו עמוקות.

⁴⁴ בדומה לעובדים זרים או לעובדי קבלן מיובאים של היום (מלך בבל כפה זאת על העמים שהביס). הסיכון של כישלון שיטת יבוא עובדים זרים מוחשי מאוד, לפחות בעיניי: היא מעידה על חברה לא מגוונת מספיק – ומכאן למעשה, לא עצמאית.

⁴⁵ הדת המניכאית דוגלת בחלוקת העולם לשני כוחות תוך מאבק ביניהם (גם הדת הזוראסטרית היתה נהוגה באותו חבל ארץ וגם היא חילקה את כוחות האלים לשני ניגודים עיקריים). יש הטוענים שרעיון "העולם הבא" כנגד "העולם הזה" אומץ בתוך היהדות מהדת המניכאית (אחרים אומרים מהדת הזוראסטרית) במהלך גלות בבל.

⁴⁶ זה של הורדוס, אחד מפלאי העולם העתיק, שהיה מפואר בהרבה מהמקדש השני של החזירים מבבל.

של חובת העלייה לרגל למרכז הרוחני בירושלים. בכך נסדק האמון בדרכנו ובזיכרוננו והצטרפנו לכתוב תורות בעל פה – שני התלמודים נכתבו בעקבות היציאה החלקית מגלות בבל⁴⁷. השבר הזה לא נפא עדיין ורובנו אמנם מתאחדים למדינה אחת, אך ההנהגות עדיין מפוצלות זרמים, מפלגות, מנהגים, חצרות וכדומה "אחדויות" ו"איחודים", המעידים כולם רק על פיצול ובידול. מצד שני, בתי הכנסת שימשו עוגן חשוב להמשך ישראל כחברה דמוקרטית, בהיותם מרכזי לימוד⁴⁸, מפעלי עזרה חברתית וגם סוג של לשכת עבודה: רוב היהודים גרו מקובצים בקהילות קטנות, אך תמיד עזרו אחד לפרנסת זולתו – וכך נוהגים גם היום במדינת ישראל⁴⁹.

בזמן גרוש ספרד, אין ספק שגם ממלכה זו היתה החזקה, המתקדמת והעשירה בעולם לתקופתה. אז היתה תקופת גילויי הארצות בעקבות יבוא המצפן מסין לאירופה והפנמת העובדה שהארץ כדורית ואינה מרכז היקום. בערך בתקופה זו, קצת לפני, היהודים הוכנסו לגטאות בכל האזורים תחת השפעת הנצרות. עם הגרוש מספרד נוסדה יהדות אשכנז: אם עד אז היהודים יכלו להשפיע במידה מסוימת על התרבות הכללית, הרפואה והמדעים, על הכלכלה ועל הפוליטיקה, השפעה זו בוטלה כמעט לחלוטין עם ההסגר בגטאות. הדיכוי התבטא גם בדלדול רעיוני מסוים כי מרוב סבל העדיפו להתרפק על העבר ולהתבצר בקיים במקום להתפתח: פורצי דרך במדע, מוזיקאים, משוררים ומחדשי הגות בהתחלה לא נולדו באשכנז הנוצרי, כפי שעשו באזורים תחת שלטון מוסלמי. מצד שני, הגויות של "בריה" למחוזות מיסטיקה יהודית כן פרחו.

המהפכה הצרפתית אפשרה את השחרור מגטאות⁵⁰ ומתפיסות כנסייתיות ומלוכניות⁵¹. במטרה להתנתק מתפיסות העולם הישנות, המהפכנים אימצו את שיטת החישוב העשרונית⁵². יחד עם מנהיגות נבחרת, נולדה גם מדינת לאום, שלא היתה קיימת עד אז⁵³. בין השאר, המהפכנים הצרפתים ניסחו את "ההכרזה הכללית על זכויות האדם והאזרח"⁵⁴, אשר חייבה מתן חינוך חובה וחינם לכל אחד – בניס ובנות גם יחד⁵⁵ על פי תוכנית לימוד אחידה בכל המדינה⁵⁶, ואפשרה את שחרור היהודים מהגטו: חלק לא מבוטל מהרבנים ראו בנפוליאון הראשון, אשר שלט בצרפת מיד אחרי הטרור המהפכני, מבשר המשיח – לא רק בגלל מתן זכויות שוות ליהודים כלשאר האזרחים⁵⁷, אלא גם כי בתקופתו למעשה נוסדו מדעי הארכיאולוגיה והפלאונטולוגיה, שרבני מזרח אירופה ראו

⁴⁷ כן, תורה בכתב אבל שתי תורות בעל פה. היום נוספו השולחן ערוך, המשנה ברורה וספרות שו"ת ענפה. אנחנו מאבדים כיוון ואחדות אפילו בתוך האורתודוקסיה.

⁴⁸ כי אם כאשר בית המקדש עמד, כל אב משפחה היה מחויב לשלוח את בניו אחרי גיל בר המצווה לירושלים כדי ללמוד קרוא וכתוב בתורה, עם כינון בתי כנסיות גיל הלימוד ירד למה שהוא היום בעולם כולו: בן שש שנים. ולא רק זאת, כי גם בנות למדו, לא רק בנים: המהפכה הדמוקרטית התרחבה לכל שכבות עם ישראל. לדעתי, אפשר ומוטב ללמוד קריאה וכתובה בעברית כבר בגיל חמש, וחשבון בגיל שש.

⁴⁹ קיבוץ משפחות בעלות "רמה סוציו-אקונומית" דומה וכישורים דומים מקדם תפקיד זה של בתי הכנסת.

⁵⁰ המהפכה הצרפתית ביטלה כל שיוך כללי שאינו לרפובליקה הצרפתית.

⁵¹ אם עד אז המלך הוצג בכל התרבויות שהמליכו מלכים כנציג האל הראשי בממלכתו, רעיון זה לא ממש הובן עוד. הרהור בדבר מקור הסמכות הוביל גם לערעור כנסיות ובהמשך למה שנקרא היום חילוניות ודמוקרטיה, אך לרוב אינן לא כך ולא כך.

⁵² בסיס 10 הפשוט יותר לחישובים בניגוד לבסיס 6, הטבעי יותר לאנושות, ששרר בכל תרבויות העולם. היום, כל אומות העולם עברו לשיטה העשרונית, למעט ארה"ב לגבי המידות המוחשיות, ששומרת על בסיס 6 הקדמוני.

⁵³ מדינת לאום אינה יכולה להתקיים ללא משטר דמוקרטי נבחר על ידי רוב.

⁵⁴ התרגום שאומץ בישראל מגושים: "הצהרה לכל באי העולם בדבר זכויות האדם". ויש לשים לב שהכרזה זו מקדשת את הפרט (זכויות האדם, ראה במיוחד את חוק היסוד בעל שם זה) בניגוד לרעיון הלאומיות (זכויות האזרח), המקדש את הכלל. סתירה מובנית שמחכה לפתרון מתקבל על כולם: ובמקור הצרפתי אמנם, מתוך 17 סעיפי הכרזה זו, רק 2 מוקדשים לזכויות האדם וכל 15 הסעיפים הנותרים דנים בזכויות האזרח. מדינת ישראל, בעיקר שופטיה, הפכו את היחס ומשתדלת לקדש את זכויות הפרט על פני זכויות הלאום והמדינה.

⁵⁵ תוכנית למודים זהה בבתי ספר נפרדים לפי מין, בשונה מהותית מהבלבול הנוכחי בחלקים של מדינתנו.

⁵⁶ גם האחידות וגם החינמיות של החינוך לא אומצו עדיין במדינת ישראל.

⁵⁷ כיהודים בלבד! מושג האזרחות במובנו הנוכחי לא היה קיים לפני המהפכה הצרפתית. בזמן המלוכה, כאשר השתמשו במילה "אזרח", התכוונו למה שאנחנו מכנים היום "בורגני": תושבי העיר (המושג עוות אצל הקומוניסטים, שראו בבורגנים מתעשרים על חשבון החקלאים העניים יותר מכוח היותם יצרנים ולא משווקים – ונכון ששווקי האיכרים נעלמו ובמקומם יש בתרבותנו "סופר").

בהם סוג של תחיית המתים⁵⁸. אמנם מתן זכויות אזרחיות גרם אצל היהודים לאסכולת ה"נאורות" החילונית⁵⁹, שגררה כתגובת נגד תחילה של תנועות חרדיות וחסידיות: היתה זו תקופה של תסיסה רעיונית כלל-עולמית אדירה. יחד עם זאת, נפוליאון יסד את הרבנות הפקידותית, ממנה לא השתחררנו עדיין.

ועכשיו ערב כינון מדינת ישראל, "יצאנו" משתי מעצמות כמעט בו זמנית: גם מהאימפריה העות'מנית, ומיד גם מהאימפריה הבריטית⁶⁰! איזה עתיד מחכה לנו... אם נסכים לו ונפעל לזכות בו! סוף האימפריה העות'מנית מסמל גם את העצירה של ההתפשטות המוסלמית בעולם⁶¹ ובתוך כך עצירת הרעיון של הגורל המוכתב, הקבוע, שהוא הפוך מההבנה היהודית של תיכון (דיבור), בריאה והתפתחות, ובהמשך תיקון לפי הצורך. שתי היציאות הללו גם יחד חופפות את המהפכה התעשייתית ועידן הדתות הסוציאליסטיות, שכנראה אנחנו לקרת סיומן⁶², כי הסכנות הטמונות בהן החלו להתגלות יחד עם רווחיהן האדירים⁶³. אחת מהתוצאות של המהפכה התעשייתית היא יסוד ארגון האומות המאוחדות, שעדיין שנוי במחלוקת ותפקודו אינו ברור כלל ועיקר. תוצאה אחרת היא התפתחות הסוציאליזם ויצירת חברות בינלאומיות ומותגים בינלאומיים – למעשה שני סוגים של חזרה על טעות מגדל בבל: המאפיין הבולט של חברות בינלאומיות הוא חיפוש הרווח הכלכלי הגדול ביותר למען מיעוט שולט תוך יצירת אחדות ניצול עולמית, לרוב על חשבון המוסר וכיבוד הפרט. רעיון הסוציאליזם⁶⁴ כבר התברר ככישלון ורשמית נזנח כמעט בכל מקום⁶⁵.

מצד אחר, עצם העובדה שלתעשייה אין עונתיות כשלעצמה גררה את הצורך באימוץ בכל העולם של רעיון המנוחה השבועית ו"החופש הגדול", שלא היו קיימים לפני המהפכה התעשייתית: אם בחברה חקלאית ובוודאי בחברה של ציידים-לקטים תפיסות העולם מחזוריות והמנוחה טבעית, לא כן בחברה תעשייתית, שאין בה שינוי בקצב, אין בה מחזוריות טבעית⁶⁶: עובדים 365/7/24 ללא התיחסות לגורם טבעי כלשהו.

שתי היציאות האחרונות האלה נתנו לנו כמובן את יסוד מדינת ישראל והאפשרות של יציאה מכל הגלויות תוך סיכוי חזרה לאחדות העם, לאחדות הפולחן ולאחדות פוליטית⁶⁷ ותוך הפנמת תודעת שרות. תחת זאת, המצאנו

⁵⁸ בגלל שמעצם הנמצא בשדה, אפשר עכשיו לשחזר את דמות בעל החיים או האדם, את מזונותיו, את הצלילים שהפיק ואת המחלות מהן סבל. גם שפות נשכחות – ובלבד שנכתבו – קמו לתחיה בעקבות פיענוח הכתבים שנשארו חקוקים. בעבר, השתמשו בשרידים אלה שימוש משני – מאז נפוליאון, לומדים אותם.

⁵⁹ זו נמשכת היום בסוגים שונים של "רפורמה", "פרוגרס", "פוסט-" ועוד כינויים לועזיים משונים.

⁶⁰ ויש צורך לשים לב לנתון מכריע: ממצריים כולם יצאו ביחד ולכן נדבקו לישראל "ערב רב". מבבל רק חלקנו יצאו והחוזרים נתקלו בהתנגדות מקומית. גם ב"יציאה" הנוכחית קיבוץ הגלויות ערב השואה אינו שלם, לכן שוב אנחנו נתקלים בהתנגדות – הפעם עולמית – מה שמבהיר שעל כולנו לעלות לארץ בהמוננו, לסיים את הגלויות ולהתאחד לפולחן אחד, כנראה ממורכו, כדי שכל העולם "יכיר" בנו. כנראה שאין סיכוי לקבלה אמיתית של ישראל כאומה ולסוף האנטישמיות לפני סיום הגלויות בפועל על ידי עליה המונית (ואז כנראה נהיה עדים לגל התייחדות אדיר). התבוללות רק מחבלת, המשך קיום קהילות יהודיות בנכר רק מנציח את המצב הנוכחי וסביר שגם את המשך האנטישמיות, הניזונה מהפירוד בינינו.

⁶¹ יתכן וזו הסיבה העיקרית להרפייה הנוכחית של חוקי האסלאם הקשיחים הנצפית לאחרונה בערב הסעודית. נראה שמוטב למוסלמי החפץ לשמור על אורחות חייו הקדומים להגר לאירופה דווקא...

⁶² סיום תקופת המהפכה התעשייתית מחד, וסיום המהפכה הסוציאליסטית מאידך.

⁶³ לא יכלו להתרחש מלחמות עולם לפני המהפכה התעשייתית. למשל, האטום הוא המצאה ברוכה, אך יחד עם זאת קללה איומה, תלוי בשימוש בו ובתוצרי הלואי שלו, והוא מחייב אחריות אמיתית – "אחריות", כוונתי "התחשבות בזולת" כמו גם "התחשבות בקיימות הטבע". וכיוצא באלה בכל תחום, כולל הגותי וחברתי.

⁶⁴ בעצמו ניסיון תיקון כמעט מחויב של עיוותי המהפכה התעשייתית, אפילו בצורתו הקומוניסטית.

⁶⁵ שיעור מגפת הקורונה כי הערבות ההדדית אמיתית חשובה מהנוחות והרווח האנוכיים, כמו גם מריכוזיות ההנהגה הפוליטית, עוד לא הופנם. ערבות הדדית זו לא תיתכן בעולם נפוח אנוכיות ו"זכות" לסיפוק מידי של רצון כל אחד כמו גם בעולם בו קבוצה אחת שולטת ללא פיקוח, בלמים ואיזונים משמעותיים: הענווה הדרושה מול הטבע ומול האלו-הים נשכחה מלב כולנו. ערבות זו גם לא תיתכן במשטר שוויון מדומיין: ערבות הדדית מושתתת על הפנמת השוני בין אנשים וקבוצות ועל רצון חופשי לדאוג אחד לזולתו, להבדיל מעזרה ממשלתית מרוכזת (שמהווה למעשה בריחה מאחריות אישית בעבור רובנו).

⁶⁶ מתרחשים חידושים בחברה תעשייתית, אך מנוחה, התחדשות והפקת לקחים לא יזומות – ממש לא. בשל כך, הסיכוי לתיקון פגם בהתנהלות קטן בה יותר מבתרבויות הקודמות.

⁶⁷ אחדות אינה אחדות! אחדות מחייבת כיבוד שונים וזרים במסגרת חוקים פשוטים וברורים לכל.

אויב חדש⁶⁸, נלחמנו ועוד אנחנו נלחמים בלעומתיות עיקשת בינינו לבין עצמנו על הבכורה⁶⁹ תוך שמירה על חלקים גדולים של הגלות והבאתם לארץ⁷⁰ יחד עם שמירה אדוקה של תודעת ניצול זכויות – תרבות האשמה: בעיניי, זו טעות העלולה לאיים על מימוש נכון של יציאה כפולה זו. עדיף יהיה לטעמי להציג את האיכויות של כל גלות וקבוצה כשוות ביחד, ומתוכן לייצב לאט תרבות משותפת וחוקים מקוריים למדינת ישראל, לכלל אזרחיה ותושביה גם יחד.

לעניות דעתי, חמש משימות דחופות מחכות לנו, כמדינת ישראל. הראשונה במעלה היא ניסוח אוסף חוקים "ישראליים" מבוססי דתנו הייחודית⁷¹.

המשימה השנייה היא להתגבר על הגלות העות'מנית על ידי ביטול התחושה כאילו גורלנו מוחלט מראש⁷² ותלויה בזרים לנו⁷³, ועל ידי תיקון מעמד האישה לעומת מעמד האיש שלה, אף על פי שהיום נראה כאילו המעמדות הנוכחיים חקוקים בסלע ו"טבעיים"⁷⁴: האישה במהותה משרתת ונותנת ואילו הגבר בעיקר מנצל. מבחינה זו, תרבות ארה"ב היא המשך גישה זאת בתוספת רצון התערטלות ופורנוגרפיה⁷⁵. ניסיתי לעניין כמה חברי כנסת, כמה עיתונאים וכמה רבנים בתיקון של מעמד הגברים לעומת זה של הנשים: לא קבלתי ולו תגובה אחת ולמרות זאת, אני משוכנע שתיקון זה הוא אחד המפתחות הבסיסיים להרגעת התסיסה החברתית הנוכחית בעולם כולו.

המשימה השלישית היא להתגבר על הגלות הבריטית על ידי תיקון לוח השנה ותפיסת הזמן: אני כותב זאת כך, כי במהלך המהפכה התעשייתית, הרכבות הראשונות פותחו באנגליה ובעקבות הרכבות, כל העולם רכש שעוני יד – ותפיסת דיוק הזמן ופעלתנות מתמדת הפכו לעבדות הנוראה ביותר של ימינו. דברי אלה בנושא לוח השנה כן זכו להתייחסות, נפלאה מבחינתי, גם אם עדיין לא מספקת. תיקון הריבונות על כל ארץ ישראל ואחידות מערכות המשפט בכל אזורי שליטתנו תלויות כצעד ראשון באימוץ הגדרת זמן לאומית אחידה. בהבנתי, שני התיקונים האחרונים (ביטול ההבדלים במעמד המגדרי המאומץ מהגויים ואימוץ זמן ישראלי) חייבים להתחיל בישראל – לא כקהילות, לא כעם, אלא כמדינה – ושאר מדינות תבל יתיישרו איתנו בבוא הזמן.

התיקון הרביעי שחייב להתחיל בישראל הוא איזון בין צרכי הפרט (זכויות) לצרכי הכלל (אזרח במדינה ולאום). אלא שאם יוזמה בכל תחום מוחשי "טבעית" לנו, בתחום ההגות קשה לנו מאוד ונראה שאנחנו עושים הכול כדי לדחות

⁶⁸ "העם הפלסטיני" הוא המצאה רומנטית של הוגי "ברית שלום" וכלל לא עובדה היסטורית. כמובן, העולם שש לאמץ המצאה זדונית זו.

⁶⁹ למשל גם אחרי שהתגלה שוב סוד התכלת והארגמן מעט זמן לפני קום המדינה, רוב הרבנים לא קבלו אותו, להבנתי כנראה מטעמי קינאה, ריב ומדון בין החצרות ומעגלי השפעה פוליטית. אפילו בשואה, בלחימת הגבורה בגטו וורשה מול האויב האירופי, לא הצלחנו להתאחד, לא פוליטית ולא צבאית (מרדכי היהודי הצליח בזמנו).

⁷⁰ לא רק שחלק בלבד מהיהודים עלו; יבאנו ואנחנו משמרים את נהלי המשפט העות'מני, המשפט הירדני והמשפט האנגלי לתוך חוקינו, למשל, להם מוסיפים תפיסות "ליברליות" אמריקאיות, אידאולוגיות אך לא מציאותיות אם נרצה לטפח קיימות עמנו ומדינתנו.

⁷¹ למשל: החברות התנ"כיות והתלמודיות היו חקלאיות והן הנהיגו את מצוות השיככה, הלקט והפאה. איך אפשר לתרגם מצוות סוציאליות אלה בחברה תעשייתית (נמצאו פתרונות מסוימים אך לא מושלמים, כגון חנויות "עודפי יצור" או המוסד לביטוח לאומי), ועוד פחות בחברה צרכנית כמדינת ישראל של ימינו (הסתירה בין התנהגות סוציאלית לבין חברה צרכנית מובנית ולא ניתנת לגישור)?

⁷² גם מיציאת מצרים, גם מהשואה, גם ממצור מלחמת ששת הימים, הפנמנו שאפשר להתקומם נגד הקמים עלינו – ולהצליח לנצח בעזרת ה'. בישראל של היום נמצאו בינינו מי שעמלים קשה לבטל הבנה זו.

⁷³ כדאי לנו לחשב נכון את התוצאות האפשריות של הסתמכות על מעצמה זרה כלשהי.

⁷⁴ ואמנם אם המלך השיכור אחשוורוש מצווה כי "כל הנשים יתנו יקר לבעליהן, למגדול ועד קטן", ראוי שהיהודים יחשבו פעמיים אם לאמץ את עמדתו – שהיא גם העמדה המבטלת את ערכן של הנשים, שהיוונים אימצו לעצמם ממוריהם המצריים, ודרך הנצרות ובהמשך האסלאם, הורישו לעולם כולו. כפי שכתבתי לעיל, אברהם אבינו חשב אחרת לגמרי.

⁷⁵ ניסיון תיקון המצב של me-too לא יצליח כנראה ודווקא יזיק, כי הוא מדבר באופן מוחלט, בכוחנות ובאלימות, ובעיקר כי מעורבת בו "פוליטיקה" בררנית. היהדות מעדיפה לברר לגופו של עניין בכל הקשור לעוולות ולעולם לא להתהדר בסיסמאות או בהכללות.

את העיסוק בו ואת עצם התיקונים, תוך ניסיון נואש לאמץ את טעויות שאר העולם.⁷⁶ האחדות תוך הכרה בייחודיות של כל אחד מחובבת בישראל ואחת הדרכים להגיע אליה תהיה אימוץ מקום פולחן מרכזי אחד: בית מקדש אחד כמובן וכחן גדול אחד⁷⁷ לצד שליט פוליטי אחד, והפיכה חזרה של הקהילות ובתי הכנסת למרכזי למידה, תרבות ועוגני תמיכה סוציאלית תוך ערבות כלכלית ורגשית גם יחד.⁷⁸ כתוצאה מקינון חוזר של פולחן מרכזי בארץ, התפילה צריכה לחזור להיות אישית כתפילות הנזכרות בתנ"ך וכמובן, הרבנים צריכים להנהיג רוחנית-מוסרית ולהורות תורה, אומנות, אומנויות ומדעים, וצריכים לשפוט על פי המוסר, אך לחדול לחלוטין מעיסוק בפקידות ובפוליטיקה של כוח.

ואולם, התיקון הגדול ביותר הנובע מהיציאות האחרונות ומזו הבאה⁷⁹, שעלינו לחתור אליו בכל הכוח והמהירות, הוא ביטול הפחד⁸⁰ - והרי הטלת פחד היא אמצעי השכנוע הזול והמועדף לכל מי ששואף לשלוט ואין לו צידוק אמיתי למעשיו ולדעותיו⁸¹. ממשלות ישראל תמיד נכנעו מפני כל קבוצת לחץ אזרחית, במיוחד כשהן מגובות בהפחדות מצד התקשורת או מצד "מומחי ביטחון": לא בכדי המציאו את הפלדלת בישראל מיד אחרי הניצחון במלחמת יום כיפור – אך המצאה זו היא הוכחה זועקת לדימוי כישלון התפיסות הביטחוניות הרווחות⁸². עם ישראל כרגע חרד מהמעבר מהגלות לעצמאות רעיונית, בה אנחנו מסוגלים לעמוד לבד כאומה וכעם⁸³. עם ישראל חושש מאחריות⁸⁴, פוחד מקידום⁸⁵, נרתע מלנצח "באמת" ומעדיף לסגת בחסות כל איום מדומיין או אמיתי, נרעש מלהכיר באלוהי ישראל⁸⁶ וממש מבוהל מבואו של המשיח⁸⁷. אלה דוגמאות אחדות בלבד של הפחדים הנוכחיים שלנו ואולם האמת המרה היא שגופים ממלכתיים שונים מופקדים על יצירת פחדים⁸⁸ יחד עם

⁷⁶ סוג של רצון להתקרב ל"מקובלים" תוך ביטול עצמי לא מכובד; גישה הפוכה להיותנו עם סגולה עצמאי.

⁷⁷ איני בטוח אם גם היום חייב כהן גדול לצאת מאחת ממשפחות הכוהנים – הקלוקלים שחוינו בתקופת בית שני ובזמן הגלויות עלולים להיות לרועץ בנושא זה: בין השאר, לכוהנים וללוויים של היום, בתים ורכוש – שלא אמורים להיות להם על פי התורה.

⁷⁸ כן, תוך ביטול מוחלט של המוסד לביטחון לאומי, שהוא סוג של בריחה מאחריות מצד העם ומנהיגיו גם יחד.

⁷⁹ יציאה מתחום השפעה של ארה"ב, ומתוך כך מהשפעתן של הקהילות היהודיות שם: על זרמיהן הלעומתיים, הן מעקבות את אחדות היהדות. אחרי שממשל ארה"ב מנע את פיתוח מטוס הלבאי כדי להשאיר אותנו תלויים ברצון שליטיה וראשי כלכלתה ואחרי שכל מבצע צבאי מנצח נגדע על ידו טרם השלמתו תוך הטלת אמברגו נגדנו (לאחרונה כנראה גם משיכת תעשיית הסייבר ההתקפי אל מחוץ לישראל), הן מעקבות את הריבונות המלאה על ארץ ישראל, אמנם בתירוף התנגדות של חלק משרינו לאפשרות שלמות הריבונות. ארה"ב נראית היום גם המדינה המפחדת והסבילה ביותר בעולם – וזו כנראה הסיבה לכך שמרבית אזרחיה הלבנים צמודים לנשקם האישי. כמדינה עצמאית, איני מבין את הצורך לחסות מדינה אחרת, חזקה ככל שתהיה.

⁸⁰ במיוחד בתוך "מדינת תל אביב", אגב. די ברור שתושבי שאר המקומות בארץ מפגינים רוח איתנה יותר מאשר תושבי גוש דן, בוודאי מאשר כלי התקשורת השונים הנמצאים בו. מעניין להיווכח שקיים מתאם בין מחוזות הפחד הקיומי לבין מחוזות החילוניות נטולת אמונה באלוהי ישראל. אכן, סוג של מרד נגד אלוהי ישראל – שר ההיסטוריה, במילים אחרות – על ידי חוסר אמונה מוליד פחד אימים, כי עמוק בליבו כל אדם מכיר באפסותו; וכדי להיפטר ממנו, אוגרים כל משאב ודבר ומנצלים את הטבע ואת הזולת עד בלי די. במילים אחרות, ניצול היתר של כל משאב נובע אך ורק מפחד, שמוזן בעצמו מחוסר אמונה – באל קודם, באדם בהמשך.

⁸¹ בנוסף לפחד ("המבצע תקף רק היום..."), הפרסומאים מדרבנים את תחושת הקנאה.

⁸² הגדר לכל אורך "הקו הירוק" נובעת מאותה תפיסה מכשילה בדיוק.

⁸³ מרוב פחד לעצמאות, מעדיפים יבוא של כל דבר גם כשיכולתנו לגדל או לייצר אותו, בתירוף שמחיר היצור אצלנו עלול להיות יקר יותר לכלכלת-מדינת. המדינה כמו גם המעסיקים אפילו מעדיפים לייבא פועלים זרים במקום להעסיק אנשים מישראל (אמנם אין הרבה הבטלה רשמית בישראל, אולם קיימת הבטלה סמויה כמעט בכל משרד או מקום "מאורגן" – בוודאי בעידוד כמה מפלגות). מעניין שכל העולם מסתפק בסכומים אחד, אך לשומרי המסורת בינינו לפחות שני סכומים: למה שיעור זה (של הרווח הקיים בהשקעה כפולה, והיא ביטוי בולט לייחודנו) אינו מועתק לעוד תחומים?

⁸⁴ אפילו העברת שגרירות ארה"ב לירושלים נבעה הרבה יותר מרצון פלג נוצרי בארה"ב מאשר מרצון ממשלת ישראל לממש מדיניות ריבונית, ואפילו מרצון הקהילות היהודיות שם.

⁸⁵ ולכן מעקב כל דבר כמה שיותר: אומרים בירוקרטיה, תזמון או אילוצים, אך הכוונה האמיתית היא החשש לקדם כל דבר פן נצטרך לגלות אחריות ולשאת בתוצאות החלטותינו.

⁸⁶ כן עם ישראל מכיר בו עקרונית, למשל בסעיף הראשון, ההצהרתי, של "חוק שעות העבודה", אבל רק כדי לעשות הפוך מעשית בסעיפים הבאים אחריו... כלומר הממשלות לדורותיהן אינן מכירות באלוהי ישראל בתירוף כאילו דמוקרטי של הפרדה בין דת ומדינה (הפרדה שאינה מופיעה בחוקי מדינתנו).

⁸⁷ כי עם בואו, הכוח והסמכויות של כמה וכמה שליטים, אדמו"רים וכדומה יתבטלו. לא רק זאת, אלא גם שכל תפיסות הבידול הפנימיות – ותוך כך מתן אפשרות לזלזול בשונה – יוכחו כלא נכונות.

⁸⁸ רלבני"ד (לא מאחלים "סעו בבטחה" שמכוון לתוצאה, אלא "סעו בזהירות", אמירה של הפחדה והאשמה כללית), גופי הביטחון, רוב הכלכלנים, העיתונות על ענפיה ועוד. כדאי לזכור גם שהפילוג הנצפה כרגע בעמנו הוא כל כולו תוצאה של ניסיונות להכניע את "היריב" התורן ומצד שני פחד השתלטות בעלי תפיסות עולם אחרות משלנו עלינו, בוודאי בכל הקשור לחינוך, למשילות ולדת. יתכן וכל ניסיונות הכנעה אלה יכשלו בסופו של עניין, כי בני ישראל הם בני חורין במהותם.

פרסומאים⁸⁹ ו"יתעשיית הבידור"⁹⁰. והרי הפחד הוא אחד הבסיסים של האלימות⁹¹ ושל כל עבודה זרה, יחד עם היוהרה האנוכית המוגזמת של כל אדם ומגבלות הבנתו ודמיונו.

בחוצפתנו אנחנו מבקשים שיכירו בנו כמדינה יהודית, אבל החילוניות המתגרה בלעומתיות המעיין נוצרית-פאולינית שולטת בינתיים בתודעה⁹² והיהדות נדחקת לתוך הבתים הפרטיים פנימה או לתוך קהילות פחות או יותר סגורות: אין בנמצא בארץ ישראל התנהגות ציבורית יהודית, כזו שהדמוקרטיה והכבוד לזולת מוכנים בתוכה. להיפך, נראה שככל שאנחנו "פה", אנו מבקשים להישאר "שם", להתנהל כאחרים ולא כעצמנו.

עד מתי נידחה את המימוש המלא של ייחודנו הלאומי ולא נתגאה בו?

עד מתי נסכים להתנהג ככלי משחק בזוי בידי דתות או מעצמות אחרות?

עד מתי נאמץ בעצמנו גישות אנטישמיות⁹³?

עד מתי נתמהמה במימוש עצמאותנו על כל מרחבי הארץ שאלו-הינו הבטיח לנו – אמנם נטל

מאתנו לאורך הגלויות, אך בימינו החזירה לידינו ובעזות מצח אנחנו משתדלים לסרב לו?

עד מתי נדגיש דווקא את המבדל והמפריד, ונדחה את המאחד והמשותף?

אחד את תמיהתי: אין גבר יהודי, אפילו חילוני, שלא נימול – אולי כי המילה מוסתרת בתוך הבגד. רוב היהודיות מדליקות נרות שבת – גם חילוניות⁹⁴! – כי כך עושות בתוך הבית פנימה. ועוד, המון יקנו מצות לבית בפסח, אך יאכלו פיתות במסעדה ערבית בפסח, או יסעו בשבת – כי את זה השכנים רואים. וכשירגישו צורך עמום להשתתף בסליחות או בהדלקת נרות חנוכה, מצטרפים ל"סיורי סליחות" ול"סיורי חנוכיות" – כי אלה פומביים: בתרבותנו הנוכחית, אופנתי להתנהג כקהל צופים⁹⁵ ולא כשחקנים פעילים⁹⁶; אופנתי להשמיע דיסק לילדינו במקום לשיר להם שיר⁹⁷; אופנתי לרצות להשתייך ל"מקובלים"⁹⁸ ולא להיות "אנחנו עצמנו", על ייחודנו, זכויותינו ויתרונותינו... וגם על פגמינו הזמניים.

⁸⁹ אין אומרים "בהתאם לתקנון" או "על פי התקנון" אלא חוזרים תמיד שמבצע מסוים "כפוף לתקנון" או "כפוף לתנאים..." מבחר המילים האומלל מצביע על תפיסה לקויה של עצמאות האדם ועל נפש מוכה פחדים ונמיכות קומה.

⁹⁰ סרטי אימה, סרטי אסונות, אפילו סרטי "action", טרגדיות... כל אלה יוצרים פחדים, ולו כדי שבסוף העלילה תבוא ה-catharsis, שחרור הלחץ אצל הצופה, כי הוא עצמו נשאר בחיים ובריא.

⁹¹ בניסיון להתגבר על הפחד. גם כי בהיעדר גורם מוסרי חיצוני (אלו-הים), אין ממש רסן לפעולות של חילוני: אין אמת מידה לשפוט כנגדה או לשאוף אליה. יוצא מכך שהשאיפות של חילוני (אמיתיות) מצומצמות להווה ולהנאותיו בלבד. אגב, צריך לזכור שפורנוגרפיה היא בעיקר סוג של אלימות וניצול, לרוב אפילו לא מוסווה.

⁹² נסו להקליד באתר רשמי או מסחרי "תאריך הנפקת תעודת זהות" שלא על פי הלוח הנוצרי-גרגוריאני!

⁹³ כאלה שמבדילות בין יהודי "נסבל" (כגון זה שגר בצפון תל אביב) לבין יהודי "לא רצוי" (הגר בשכונה דרום תל אביבית, מזרח ירושלמית, או ב"התנחלות") ומתכוונות לבלום כל פיתוח מקורי שלנו של מוסר, חוק, מנהג, אפילו פיתוח פיזי של שכונה או בית בודד, ובעיקר מענישות את מדינת ישראל על כל ניצחון או התקדמות (דרישה לחזור לקווי ההגנה של לפני מלחמת הבזק, קידום חרם על מוצרים ועוד). אין בגישות אלה הרבה מלבד קינאה ורצון לעקב את הברכה המשיחית של העם היהודי.

⁹⁴ נאמר לי שגם לא מעט סבתות מוסלמיות מחברון נהגו להדליק נרות כל ערב יום שישי במערות, הרחק מעיני צעירי משפחתם – כאילו היו אנוסות.

⁹⁵ להישאר קהל צופים היא תפיסה נוצרית או פגנית במהותה: קהל המאמינים אינו משתתף פעיל בטכסים, שמנוהלים ומוצגים על ידי "מומחים לדבר".

⁹⁶ מאז נשבענו במעמד הר סיני "נעשה ונשמע" מתוך אמונה, זו תפיסה יהודית מעיקרה, וגם דמוקרטית. תפיסת העולם של האסלאם היא עבדות; ואילו תפיסות העולם של דתות המזרח הן ביטול העצמי – כולן הפוכות לחלוטין מהיהדות, שדורשת השתתפות פעילה.

⁹⁷ מכירים מישהו שעוד מכיר "שיר עם" כלשהו, בשפה כלשהי? אם פעם שרו שירי מקצוע וסיפרו סיפורים ואגדות, היום משמיעים שירים ישנים מדיסק ולא מחדשים שירי עם, ורואים סרט בטלוויזיה או בוויאדאו במקום לספר אגדה. תרבותנו שחכה איך להשתתף, שחכה איך ליזום ולהתאים את תפיסותינו לרמת ידיעתנו, שחכה לרצות להיות עצמאית וגאה בעצמה.

⁹⁸ בתרבותנו אנחנו מבקשים "להיות מיוחדים"... כמו כל האחרים: קונים בגד "מיוחד" שנוצר בסיטונות בבית חרושת של מותגים וכיוצא באלה.

אך למרות זאת, אני סבור שבתוך תוכנו רובנו כן באמת רוצים להרגיש יהודים ולהתנהג בהתאם לברית עם
אלוהינו, להיות בני חורין, עצמאים ואחראים למעשינו, להיות ריבוניים בארצנו, להיות בין היוזמים והמבצעים...
אלא ש"זה לא מקובל".

האמנם?